

ULOGA I ZADACI SAVEZA GLUVIH JUGOSLAVIJE U REHABILITACIJI GLUVIH LICA

Savez gluvih Jugoslavije u periodu svoje dvadesetogodišnje delatnosti imao je posebno značajnu ulogu u rehabilitaciji gluvih. Iako spada u grupu organizacija sa socijalno-humanitarnim zadacima, njegova delatnost nije se mogla ni smela ograničiti samo na to polje, već je morala obuhvatiti i ostale aspekte rehabilitacije i zaštite gluvih i nagluvih lica, s obzirom na specifičnost položaja u kome se većina njih nalazi. Ako pri tome imamo u vidu da je analfabetizam kod gluvih bio zastupljen čak i do 90 posto u prvim godinama posle oslobođenja, bit će nam jasno na kakve je poteškoće nailazio rad Saveza. Pored toga, predrasude i zabluda o gluvima i njihovim objektivnim sposobnostima i mogućnostima za rehabilitaciju imale su duboke korene, ne samo u javnosti, već i kod samim roditelja ovih lica, što je stvaralo nove poteškoće.

To, kao i činjenica da organi vlasti zbog velikog broja nasleđenih problema nisu mogli da se odmah u dovoljnoj meri posvete rešavanju svih problema, a posebno mnogobrojnih problema invalidnih i defektnih lica, jer su bili zauzeti problemom obnove i izgradnje, diktiralo je potrebu da društvene organizacije, a među njima i organizacija gluvih lica, razviju maksimalnu aktivnost u korist svog članstva, i ne samo članstva, jer praktički nije bilo moguće obuhvatiti sva dva lica u članstvo, već uopšte u korist ove kategorije lica.

U takvoj situaciji dobija Savez gluvih Jugoslavije ulogu da bude tumač potreba gluvih kod nadležnih organa vlasti, da nastoji da se njihov problem što kompleksnije obuhvati i počne rešavati na način koji će najbolje odgovarati i gluvom kao pojedincu i zajednici kao celini. Posebno značajnu ulogu Savez je morao da odigra u razbijanju zabluda u javnosti o gluvima, a isto tako i na odstranjivanju kompleksa inferiornosti koji je u velikoj meri zastupljen kod invalida, pa i gluvih kao takvih.

Ovakva je uloga automatski postavljala i odgovarajuće zadatke: okupljanje gluvih, njihovo prosvetovanje, opšte kulturno-prosvetno uzdizanje, socijalnu adaptaciju, radno osposobljavanje, socijalnu zaštitu, fizičko vaspitanje kao i organizovanje društveno-zabavnog života. Faze kroz koje je naš opšti društveno-ekonomski razvoj prolazio zahtevao je da se i forme koje su korišćene u sprovođenju zadataka menjaju. Početak rada organizacije bio je usmeren na okupljanje prerasle dece i omladine da bi se po skraćenom programu opismenila u analfabetskim tečajevima, radnim brigadama gluvih ili u posebnim te-

čajevima, a zatim uključila na izučavanje nekog zanata, bilo u otvorenoj privredi ili u posebno organizovanim radionicama za ova lica. Usporedo sa tim nastojalo se da se otvori što veći broj škola za gluve, u čemu su, naročito do 1953. godine, ostvareni izvanredno značajni rezultati što se naročito vidi iz broja škola koje su postojale pre rata i u to vreme: 4:14. Posle toga perioda, umesto osnivanja škola — pristupa se otvaranju odeljenja za gluvu decu pri školama za čujuće, kao savremenijih i praktičnijih formi rehabilitacije, tako da danas pored škola za gluve imamo i 44 posebna odeljenja sa oko 2000 dece. Uloga Saveza gluvih u ovoj akciji bila je gotovo bez izuzetka potpuna, a i danas on neposredno pridonosi radu ovih odeljenja, bilo direktno ili indirektno: negde nastoji da se upute deca u školu, negde preuzima akcije da se obezbedi izdržavanje, u jednom slučaju obezbeđuje smeštaj dece u porodice, dok u drugom koordinira rad škola — porodica — komuna. U velikom broju slučajeva Savez je obezbedio i sredstva za opremu ovih odeljenja ili adaptaciju zgrada.

Svojom je izdavačkom delatnosti Savez dao dragocen doprinos ne samo popularizaciji problematike gluvih, već i školama i nastavnicima, kao i naglulim licima, za koje je štampao udžbenike i razne druge stručne publikacije i priručnike. Takođe je izdao i izvestan broj knjiga za roditelje gluve dece u vidu uputstava za rad sa gluvom decom, naročito predškolskom. Iako sve to nije dovoljno, bilo je od dragocene koristi. Treba, međutim, zajedničkim naporima nastojati da se pitanje izdavanja udžbenika i sličnih publikacija iz oblasti problematike gluvih reši na trajan način, jer su potrebe veoma velike, naročito u odnosu na udžbenike za škole za gluvu decu. Nesumnjivo je da će se putem njih ostvariti veći uspeh u obrazovanju gluvih učenika.

Doprinos Saveza radu komisija za evidenciju i kategorizaciju svestran je i potpun. Profesionalnom osposobljavanju i zapošljavanju gluvih Savez je dao poseban doprinos. Nekoliko je hiljada gluvih lica do danas radno osposobljeno, u prvo vreme u posebnim preduzećima koja je Savez za ovu svrhu osnovao počev od 1948. godine, prvenstveno za nepismene ili polupismene, a zatim u otvorenoj privredi. Iako je tendencija da se svi školovani gluvi, a i ostali fizički i psihički zdravi — gde je to moguće — osposobljavaju u otvorenoj privredi, ipak će zaštitne radionice i dalje biti potrebne, prvenstveno za gluva lica nepismena, prestarela ili sa kombinovanim defektom. Tendenciju da neke zaštitne radionice zadržavaju na radu osposobljene gluve moramo suzbijati i nastojati da se ova lica integrišu u zdravu sredinu gde im i jeste mesto. Pri ovome se mora voditi računa da se za ova lica prethodno obezbedi zaposlenje, a ne da se ostavljaju bez posla, jer to dovodi u pitanje korisnost rehabilitacije.

Značajna je aktivnost razvijena i na organizovanju kurseva za sticanje više kvalifikacije gluvih radnika, a isto tako i na organizovanju kurseva i tečajeva preko kojih se pomaže gluvoj ženi da stekne najpotrebnija znanja za svakodnevni rad u porodici (šivanje, krojenje, kuvanje, vez, nega dece i slične delatnosti).

Svakako je veliki nedostatak u našoj savremenoj rehabilitaciji usmeravanje gluvih na pretežno manuelne delatnosti, umesto da im se omogući da se osposobljavaju i za druge delatnosti, kao na primer za zubne tehničare, bibliotekare, poljoprivredne tehničare i slična intelektualna zanimanja. Nesumnjivo je da pored subjektivnih postoje i objektivne smetnje, prvenstveno kadrovi, ali bi se

udruženim snagama ipak moglo naći povoljno rešenje. Pojedini gluvi uspešno su završili srednje, više i visoke škole sa čujućima, ali ne bismo smeli da se zadovoljimo uspehom tih individualnih slučajeva.

pozitivna je preorijentacija gluvih na industriju, ali se pri ovome mora voditi računa da se oni osposobljavaju za one zanate koji će im omogućiti zapošljavanje u mestima rođenja ili u blizini njih, kako bi bili što više vezani za svoju porodicu, a istovremeno bi se na taj način rasteretili centri, jer koncentracija ovih lica u gradovima stvara mnoge socijalne i druge probleme.

Važno je pri svemu ovome napomenuti da — dok se ranije postavljalo pitanje koje zanate gluvi mogu da rade — danas se ovo postavlja u obratnom smislu: koje zanate ne mogu da rade! To najrečitije govori koliko je evoluiralo mišljenje o gluvima i njihovoj sposobnosti i kako je racionalno korišćena empirija u rehabilitaciji gluvih u našoj zemlji.

Pa ipak, potrebno je i dalje nastojati da se pojave pristupanja rehabilitaciji gluvih sa pogoršanim predubeđenjem energično suzbijaju, jer je baš to smetnja da se iznalaze nove forme, da se primenjuju savremeni metodi i da se traže savremeniji, napredniji putevi i pomoću toga dolazi do novih otkrića o mogućnostima da se gluvi više izjednače sa ostalim građanima. Pri ovome se mora imati u vidu da pored minusa i negativnih posledica koje povlači lice bez sluha — gluvoća ima i svojih pozitivnih strana koje, pravilno iskorišćene, mogu biti od velike kompenzacione vrednosti.

Pri ovome treba posebno ukazati na potrebu da se obradi psihologije gluvog posveti posebna pažnja. Često smo svedoci kako se gluvome pristupa sa pozicija njegove gluvoće, umesto da se dublje uđe u stvar, da se ispituju ne posledice već prvenstveno uzroci koji su izazvali posledicu i da se sa tog aspekta utiče na gluvog kako bi svoje postupke i ponašanje usaglasio sa društvenim normama. Iako je pravilo da se socijalnom slučaju ne sme pristupiti sa pozicija osuđivanja, na žalost danas često puta možemo konstatovati da se gluvom čak zabranjuje da se služi svojim materinim jezikom, izgovarajući se pri tome da je to nekulturno »mlataranje« rukama. Zar ne bi bilo korisnije i pravilnije da se svi pozabavimo pitanjem da se ta gestikulacija učini adekvatnijom, i da se tako izrazimo »kulturnijom«, nego da se ignoriše njena vrednost, korisnost i potreba? Nesumnjivo da bi. Razume se da pri ovome imamo u vidu da je zadatak škole da gluvo dete osposobi za sporazumevanje sa zdravom okolinom, ali ima slučajeva kada se to efikasnije postiže ma i neprimetnom upotrebom gesta. Trebalo bi isto tako da se u praksi proveri i upotreba daktilologije i da se vidi koliko ona može da praktično pridonese obogaćivanju znanja gluvog deteta i obogaćivanju njegovog govornog fonda.

Problem kulturno-prosvetnog i ideološko-političkog uzdizanja gluvih nemoguće je odvojiti od rehabilitacije ovih lica. Pogotovu danas kada se od svakog zaposlenog čoveka traži da bude ne samo dobar proizvođač, već isto tako i svestan upravljač, a iznad svega da svaki bude svestan član zajednice. Ovo pitanje se utoliko oštrije postavlja kod gluvih, s obzirom da su slušno izolovani od spoljnog sveta pa su samim tim u nepovoljnijoj situaciji da se u ovom pogledu razvijaju kao čujuć ljudi. Radi toga Savez gluvih još od prvih dana posvećuje ovom problemu najozbiljniju pažnju. Domovi kulture i klubovi gluvih u kojima se ovaj rad odvija igraju veoma važnu ulogu. S obzirom da se tu gluvi sas-

taju, oni su najpogodnije mesto za predavanja, vaspitni rad i opšte kulturno-prosvetno i ideološko-političko uzdizanje gluvih.

Nesumnjivo je da postoje razne teškoće u ovom radu, jer sastav gluvih je heterogen, kako po socijalnom poreklu i zanimanju tako isto i u odnosu na njihovo obrazovanje i inteligenciju. Sa toga aspekta moramo zauzimati stav prema izvesnim devijacijama do kojih dolazi, ali nikako ne bi trebalo izdvajati ove pojave od opštih pojava koje naš sve burniji društveno-ekonomski razvoj sobom povlači, a koje se kod omladine ispoljavaju. Da bi se ovaj rad još više unapredio potrebno je istovremeno i povoljnije rešavanje problema prostorija za ovaj rad, a posebno jače i spontanije angažovanje surdopedagoga na ovom radu, jer su oni najkvalifikovaniji i najpozvaniji da vode ovaj sektor rada koji zauzima veoma značajno mesto u osposobljavanju gluvih za punovredne i punopravne članove društvene zajednice.

Socijalna delatnost u korist gluvih još od prvog momenta rada organizacije odvija se sa strogo određenim ciljem: i za zajednicu i za pojedinca korisnije je i ekonomski opravdanije da se gluvi radno osposobi i svojim radom obezbeđuje svoju egzistenciju. Sredstva uložena za rehabilitaciju gluvog veoma se brzo amortizuju, jer ih on svojim radom brzo vrati društvu. Sa druge strane, što je možda još važnije, osposobljenom i osamostaljenom gluvom vraća se vera u njegovu punu vrednost čime se oslobađa kompleksa inferiornosti, što i u psihološkom pogledu predstavlja veoma važan momenat.

Integracija gluvih u zdravu sredinu bio je jedan od najvažnijih zadataka Saveza na ovom polju. Nedovoljna personifikacija i socijalizacija gluvih — a sve ovo je posledica kako njihovog defekta tako i stava zdrave sredine prema njima — izazvali su kod gluvih tendenciju povlačenja u sebe, što se negativno odražavalo, kako u odnosu na zdravu sredinu tako isto i u procesu rehabilitacije. Zahvaljujući stalnom i sistematskom radu na opštem uzdizanju gluvih, ova pojava se sve više iskorenjuje, ali potrebno je i dalje intenzivno i koordinirano raditi na pravilnom vaspitanju gluvih, počev od škole pa do ulaska gluvih u samostalni život.

S obzirom da veliki broj gluvih, naročito onih koji nisu školovani, teško može da se sporazume sa okolinom, a naročito kada se radi o zadovoljavanju svakodnevnih potreba, pomoć Saveza je uvek potrebna. Međutim, ona ima podsticajni karakter — da gluvog mobiliše da sam zadovoljava svoje potrebe, a tek potom, ukoliko ne uspe, da mu pomogne. Pa i davanje socijalnih pomoći od SGJ vrši se samo u izuzetnim slučajevima, vodeći prvenstveno računa da to gluvog ne destimuliše u traženju trajnog rešenja. Inače sve ovakve i slične probleme zajednički rešavaju organi SGJ i komune.

Ostali vidovi pomoći gluvima u rešavanju njihovih problema, kao što su stambeno pitanje, zapošljavanje ili pomoć porodici gluvoga rešavaju se uz punu koordinaciju nadležnih organa i organizacija — komune, preduzeća, centra za socijalni rad ili drugih organizacija ili ustanova.

Sve aktuelniji problem pomoći naglulvim licima uticao je da se Savez pozabavi i problemom nabavke slušnih aparata. Za poslednjih nekoliko godina uvezeno je ovih pomagala u vrednosti od 60,000.000 dinara. Zahvaljujući razumevanju organa uprave, sa jedne strane, i predusretljivosti firme DANAVOX iz Danske oslobođeni smo plaćanja carine i uživamo popust, pa aparate dajemo naglulvima po veoma pristupačnoj ceni. Međutim, konačno rešenje problema

slušnih proteza možemo naći samo u proizvodnji ovih aparata u našoj zemlji, u kom se cilju preduzimaju odgovarajući koraci. Pitanje servisa za popravku ovih aparata još nije definitivno rešeno, jer je najveća smetnja dobijanje deviza za uvoz delova i instrumenata za servis, zbog čega za sada popravke vršimo preko pojedinih stručnjaka. Ipak se nadamo da će se uskoro i ovo povoljno rešiti.

Problem davanja vozačkih dozvola gluviima, na čijem se rešavanju radi već osam godina, smatramo da se bez potrebe komplikuje. Gotovo u celom svetu gluvi voze motorna vozila, u SAD, na primer, na procent svih saobraćajnih nesreća gluvi dolaze jedva sa 1%. Pa ipak, i pored činjenice da su zvučni signali krajnje ograničeni i da se više polaže na vid i reflekse, kod nas se godinama vode diskusije. Što je najinteresantnije, gluvi u Sloveniji, njih oko 26, imaju dozvole dok to gluvi iz drugih republika nemaju, čime se i nesvesno vrši izvesna diskriminacija prema njima. Smatramo da je krajnje vreme da naši merodavni faktori, naročito oni od čijeg mišljenja zavisi donošenje propisa, pristupe objektivnom posmatranju ovog problema, bez obzira na sentimentalne razloge. Novi zakon o bezbednosti u saobraćaju ostavlja mogućnost koja je uslovljena mišljenjem odgovarajućih zdravstvenih organa, ali rešenje ne bi trebalo čekati godinama.

Fizičko vaspitanje — kako u školama tako i sa odraslim gluviim odvija se, i pored izvesnih, naročito prostornih teškoća sa velikim uspehom. Savez gluvih svake godine organizuje školske — sportske igre kao i takmičenja odraslih, na kojima učestvuje nekoliko stotina pionira, omladinaca i odraslih. Na ovaj se način, pored korektivnog momenta, gluva deca, omladina i odrasli bolje upoznaju, zbližavaju i razmenjuju iskustva.

Pored ovog, odrasli gluvi uključeni su u takmičenja sa čujućim, te se i na taj način sprovodi integracija u zdravu sredinu.

Što se tiče veza sa inostranstvom, na ovom polju naša zemlja u svetu gluvih takođe ima jedno od najdominantnijih mesta.

Ovakva delatnost Saveza naišla je i nailazi na puno priznanje nadležnih sportskih foruma koji sa svoje strane ovoj akciji pružaju svoju punu moralnu podršku. Smatramo da problemu fiskulture i sporta treba i dalje posvetiti najpuniju pažnju.

Društveno-zabavni život gluvih zahteva da se njegovom organiziranju posveti posebna pažnja. Na ovo utiče položaj gluvih i njihove ograničene mogućnosti da nađu zabavu i razonodu kakvu bez poteškoće nalaze ostali ljudi. Iz tih razloga ovaj problem treba posebno tretirati. Savez gluvih čini napore da se ova praznina u životu gluvih popuni stvaranjem uslova u klubovima gluvih ili kroz njih, a istovremeno i kroz koordiniranu akciju sa radnim i drugim organizacijama. U tom smislu ostvareni su zadovoljavajući rezultati, mada i dalje treba nastojati u iznalaženju još savremenijih i raznovrsnijih formi. Nedostatak sluha znatno utiče na svestranost te to treba imati u vidu i shvatiti kao veoma ozbiljnu smetnju koja utiče na sadržajnost rada i bogatstvo formi u društveno-zabavnom životu gluvih.

Kritike koje pojedinci upućuju na račun gluvih da se »zatvaraju u uski krug« u svojoj zabavi, smatramo da nisu umesne, jer je staro pravilo »da svaka ptica ide svome jatuu«. Način sporazumevanja, naklonosti kao i sam način

života, te objektivni faktori, sve to uslovljava da gluvi ljudi moraju da se dovijaju kako bi najlakše mogli da kompenziraju ono što im je gubitak sluha uskratio. Sa toga aspekta moramo posmatrati ovaj problem, kao i prihvatiti činjenice onakve kakve jesu.

Međunarodne veze Saveza gluvih Jugoslavije raznovrsne su i svestrane. Rezultati koje je on postigao u svom radu stvorili su mu veliki ugled a preko njege i našoj zemlji u inostranstvu, tako da danas održava saradnju sa preko pedeset država u svetu, a istovremeno je naš predstavnik predsednik Svetske federacij gluvih, dok su dva ostala predstavnika u Izvršnim odborima Internacionalnog komiteta sportova gluvih i Internacionalnog komiteta za šah gluvih.

Iz prednjeg se vidi da je Savez, težeći da što više pridonese rehabilitaciji i zaštiti gluvih, radio često i one poslove koje ne bi trebalo da spadaju u njegov delokrug. Međutim, same okolnosti su tako diktirale, ali postepeno, kako budu stvarni uslovi, pojedini će zadaci biti ustupljeni nadležnim organima, organizacijama ili ustanovama.

Bitno je, međutim, da je ceo ovaj rad stvoren u punoj saradnji i koordinaciji sa ostalim nadležnim faktorima, a priznanje koje je odati Savezu kako od strane naše društvene zajednice tako isto i od inostranih organizacija i ustanova najbolje to potvrđuju.

Međutim, prateći kroz svoj rad neke pojave i probleme u vezi sa sprovođenjem rehabilitacije u celini u našoj zemlji, Savez smatra da nisu iskorišćene sve postojeće mogućnosti i da postoje izvesni nedostaci koji utiču na rehabilitaciju i njen kvalitet, te je slobodan da ukaže na neke od njih.

1. Pitanje naučno-istraživačkog rada u oblasti problematike gluvih jedno je od najvažnijih. Isto tako i korišćenje dostignuća koja su na ovom polju ostvarena u inostranstvu. Sve to pred sve nas stavlja kao imperativ da se mnogo više pažnje posveti ovom problemu, objedinjujući i koordinirajući rad svih službi koje rade na ovom veoma širokom i odgovornom zadatku.

2. Savez smatra pozitivnom diskusiju koja se vodi u vezi s uvođenjem novih postupaka u rehabilitaciji gluve odnosno nagluve dece putem verbotonalne metode, jer će to nesumljivo pridonesti da se kroz naučnu istinu ispolje kako pozitivne tako i negativne strane. Pri svemu tome veoma je važno na koji se i kakav način pristupa i sa kojih pozicija razmatra ovo veoma važno pitanje, ali je osnovno imati u vidu korisnost koja će usvajanjem odgovarajuće metode najviše pridonesti rehabilitaciji gluvih. Jednom rečju: sve što je napredno i korisno treba da bude prihvaćeno, a mogućnosti da se to u praksi proverí, po našem mišljenju, kao u malo kojoj zemlji, kod nas su obezbeđene.

3. Nastavni planovi i programi u školama za gluvu decu, njihova unifikacija, unošenje u nastavno gradivo kao obrazovnih još nekih predmeta (seksualno vaspitanje), pojačan rad na radnom vaspitanju i opštetehtičkom obrazovanju uz savremenu opremu radionica gde se ovaj rad odvija, primena savremenijih metoda u obrazovanju gluvih kako bi oni mogli da steknu što potpunije obrazovanje, da bi se na taj način lakše orijentisali za svoj budući poziv, — sve su to aktuelna pitanja od kojih u mnogome zavisi uspešnost pripreme gluvog za život. Posebno bi trebalo, po našem mišljenju, obratiti pažnju da se gluvome da što više praktičnih znanja koja će mu biti potrebna u svakodnevnom životu. Reformisana specijalna škola treba da bude što više usaglašena savremenim potrebama i gluvih i zajednice.

4. Stvaranjem u našoj zemlji sve boljih uslova za stručno uzdizanje kadrova koji rade sa gluвima od izvanredne je važnosti. Smatramo, međutim, da bi trebalo vršiti izvesnu potpuniju selekciju kod prijema u školu ovih kadrova, jer bismo na taj način dobili kadrove koji će zaista sa najviše uspeha moći da rade sa gluвima.

Od posebnog je značaja i pitanje uvođenja službe instruktaze u školama, a naročito odeljenjima za gluvu decu, jer danas ova služba ne postoji, a kada znamo da uglavnom tek svršeni studenti odlaze na rad u ova odeljenja, možemo shvatiti teškoće na koje nailaze kao i rizike kojima se svi izlažemo. Da li će one biti u republičkim ili drugim okvirima — od sporednog je značenja.

5. Problem socijalnog rada u školama za gluvu decu smatramo da još nije pravilno sagledan. Radi toga se nameće kao veoma potrebno da se o ovom pitanju prodiskutuje i donesu odgovarajući zaključci.

Ovo su samo neki, najvažniji momenti na koje smo želeli da ukažemo.

Dosadašnji rezultati postignuti na svim poljima delatnosti u korist gluвих u našoj zemlji obavezuju nas da iznalazimo nove forme i puteve za sprovođenje zadataka koji su pred nama, sarađujući sa svim zainteresovanim faktorima a naša dosadašnja iskustva, kao i puna podrška zajednice, najbolja su garancija da ćemo u tome uspeti.

Federation of the Deaf SFR Yugoslavia — Beograd

Jovan Odavić and Dane Knežević

THE ROLE AND FUNCTIONS OF THE YUGOSLAV FEDERATION OF THE DEAF IN THE REHABILITATION OF DEAF PERSONS

SUMMARY

The Yugoslav Federation for the Deaf has a particular role and meaning in the rehabilitation of persons with hearing defects in our country. The fundamental duties of the organization are: rallying the deaf, their education, their rehabilitation in the broadest sense for an independent life in the community of people with normal hearing.

The Yugoslav Federation for the Deaf by means of publications informs the public about the problems in the rehabilitation of persons with hearing deficiencies. The organization lends its support to professional institutions and bodies that are directly or indirectly concerned with the problems of the rehabilitation of the deaf.

The Federation will continue intensively to support all the efforts in rehabilitating the deaf for work, because it is in the interest of its members and our society.